

Χαιρετισμός - Εισήγηση κ. Αικ. Διβόλη
Νευρολόγος – Ψυχίατρος, Διδάκτωρ ΑΠΘ
Πρόεδρος του συλλόγου «Εγκέφαλος» - Εκδότης του περιοδικού «Εγκέφαλος»

Η σημερινή ημερίδα πραγματεύεται το θέμα:

ΠΡΟΛΗΨΗ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΡΑΧΩΝ Δημογραφικό-Οικογένεια-Πολιτισμός

Προκειμένου να αντιμετωπισθεί προληπτικά ένα πρόβλημα ή διαταραχή χρειάζεται να επισημανθούν τα αίτια που το προκαλούν ώστε ει δυνατόν να αποφευχθούν ή μετριασθούν στο μέλλον.

Το Δ η μ ο γ ρ α φ ι κ ό πρόβλημα συνεχώς διογκούται. Σε αυτό συμβάλλουν Οικονομικές δυσκολίες-κρίση-φτώχεια.

Περιβαλλοντικές συνθήκες διαβίωσης-οικολογικές καταστροφές.

Αστάθεια ψυχοκοινωνικοπολιτική.

Κρίση πνευματικών-ηθικών αξιών,απαξίωση εθίμων και παραδόσεων.

Μαζική μετανάστευση του παραγωγικού, επιστημονικού κυρίως, πληθυσμού.

Γάμοι σε μεγάλη ηλικία με ελάχιστη ως καμία τεκνοποίηση.

Ο ι κ ο γ έ ν ε ι α

Απαραίτητα στοιχεία ομαλής διαβίωσης μίας οικογένειας αποτελούν η ύπαρξη – ικανού χρόνου-χρήματος και ουσιαστικής επικοινωνίας -εμπιστοσύνης, σεβασμού, σύμπνοιας, συμπαράστασης, συγχώρησης, κατανόησης παραχώρησης και ισοτιμίας.

Ανεπάρκεια των ανωτέρω οδηγεί σε διαταραχή των διαπροσωπικών σχέσεων καθώς και σε έλλειψη της αίσθησης του ανήκειν, συνυπάρχειν, συμμετέχειν και συμμερίζεσθαι.

Στα ανωτέρω επιδρούν αρνητικά η απουσία προσώπων στήριξης φιλικών ή συγγενικών, η ελλιπίης γνώση ανατροφής παιδιών, καθώς και η μη διατήρηση των πνευματικών-ηθικών αξιών, εθίμων και παραδόσεων.

Π ο λ ι τ ι σ μ ό ς

Η οικογένεια 'που αποτελεί τον πυρήνα της κοινωνίας' και οι εκπαιδευτικοί φορείς είναι οι βασικοί διδάσκοντες την παιδεία, την μόρφωση, την συμπεριφορά και παρέχουν βιωματικά παραδείγματα ηθικών αξιών και διατήρησης εθίμων και παραδόσεων. Παρέχουν ευκαιρίες προσεγγίσεως τεχνών και επιστημών ειδικότερα εκμάθησης της αρχαίας ελληνικής ιστορίας και γραμματείας καθώς και της παγκόσμιας φιλολογίας και φιλοσοφίας.

Ανεπαρκής γνώση ή αγνόηση των ανωτέρω μπορεί να προκαλέσει παρακμή και στρεβλώσεις ή αλλοιώσεις του πολιτισμού με απρόβλεπτες ή βλαβερές συνέπειες.

Σήμερα όμως έχουμε κοντά μας εξαιρετους επιστήμονες, ξεχωριστός ο καθένας στον τομέα του, που θα μας αναπτύξουν διεξοδικά το θέμα.

Τους ευχαριστώ θερμά καθώς και τους συνεργάτες του περιοδικού όπως και όλους σας και εύχομαι καλή επιτυχία.

Τα «Δέκα σκαλοπάτια προς την καλύτερη συμπεριφορά» ως εργαλείο πρόληψης προβλημάτων ψυχικής υγείας.

Γιαννοπούλου Ιωάννα

Επίκουρη Καθηγήτρια Παιδοψυχιατρικής, Β' Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, Π.Γ.Ν. «Αττικόν»

Τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων έχουν επιστημονικά τεκμηριωθεί ως η αποτελεσματικότερη και οικονομικά αποδοτικότερη θεραπευτική παρέμβαση για την

αντιμετώπιση των διαταραχών συμπεριφοράς σε παιδιά ηλικίας κάτω των 8 ετών. Τα επιπλέον οφέλη των ομαδικών, κυρίως, προγραμμάτων είναι η εξοικονόμηση πόρων μακροπρόθεσμα, η στήριξη των κοινωνικά απομονωμένων οικογενειών, και η αύξηση αυτοπεποίθησης και αυτό-αποτελεσματικότητας στο γονικό ρόλο. Αν και αρχικά τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων στόχευαν σε τεχνικές διαχείρισης δύσκολων συμπεριφορών στο σπίτι, στην πορεία οι στόχοι τους έχουν διευρυνθεί και περιλαμβάνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων και συγκρούσεων, τη βελτίωση δεξιοτήτων επικοινωνίας, καθώς και την καλλιέργεια υπευθυνότητας στα παιδιά μέσω εφαρμογής φυσικών και λογικών συνεπειών.

Στην παρούσα εισήγηση επιχειρείται συνοπτική παρουσίαση του ψυχοεκπαιδευτικού προγράμματος «Τα δέκα σκαλοπάτια προς την καλύτερη συμπεριφορά» που αναπτύχθηκε στην Ελλάδα και του οποίου η αποτελεσματικότητα έχει αξιολογηθεί κατά την πιλοτική εφαρμογή του στο ΚΨΥ Περιστερίου. Στηρίζεται στις βασικές αρχές της εφαρμοσμένης συμπεριφορικής ανάλυσης, της θεωρίας κοινωνικής μάθησης, των θεραπειών που εστιάζουν στις σχέσεις και στη συνεργατική επίλυση προβλημάτων και αξιοποιεί στοιχεία από τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων με θεωρητική βάση στην αντλεριανή προσέγγιση, στην ανθρωπιστική θεωρία, και στο παιδοκεντρικό παιχνίδι του γονιού με το παιδί. Το πρόγραμμα στοχεύει στη βελτίωση της ποιότητας της σχέσης γονέα-παιδιού και στην ανάπτυξη των γονικών δεξιοτήτων διαχείρισης ανεπιθύμητων συμπεριφορών παράλληλα με την προαγωγή των προκοινωνικών συμπεριφορών στα παιδιά. Πρόκειται για ένα δομημένο πρόγραμμα δέκα συνεδριών που περιλαμβάνει βιωματικές δραστηριότητες, ασκήσεις επί χάρτου και εργασία σε μικρές ομάδες. Μέρος του ή και ολόκληρο θα μπορούσε να εφαρμοστεί και σε κοινοτικά δείγματα σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης. Η υποστελέχωση των δημοσίων υπηρεσιών ψυχικής υγείας παιδιών και εφήβων στην Ελλάδα της οικονομικής και κοινωνικής κρίσης καθιστά επιτακτική την ανάγκη για παροχή αποτελεσματικών – σε σχέση με το κόστος τους – θεραπευτικών παρεμβάσεων, και το εν λόγω πρόγραμμα θα μπορούσε να αποτελέσει χρήσιμο εργαλείο για την έγκαιρη αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία.

Έκταση, χαρακτηριστικά και αντιμετώπιση του φαινομένου της κακοποίησης – παραμέλησης των παιδιών

Νικολαΐδης Γεώργιος

Ψυχίατρος, Διευθυντής Δ/σης Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, Κέντρο για τη Μελέτη και Πρόληψη της Κακοποίησης – Παραμέλησης των Παιδιών, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

Το φαινόμενο της κακοποίησης – παραμέλησης των παιδιών αποτελεί μείζον πρόβλημα δημόσιας υγείας όπως έχει αναγνωρίσει ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας από το 1999. Αυτό όχι μόνο γιατί έχει τεκμηριωμένα συνδεθεί άμεσα με σοβαρές ψυχικές και ψυχοκοινωνικές διαταραχές των παιδιών-θυμάτων άμεσα αλλά και μεσομακροπρόθεσμα (στην εφηβεία ή και στην ενηλικίωσή τους) αλλά και γιατί η έκθεση των παιδιών σε ανεπιθύμητες τραυματικές εμπειρίες έχει πλέον συσχετιστεί εμπειρικά με σοβαρά προβλήματα σωματικής υγείας στην μετέπειτα ζωή επηρεάζοντας σημαντικά το προσδόκιμο επιβίωσης αλλά και τα αναμενόμενα ποιοτικά χρόνια ζωής των παιδιών που εκτίθενται σε μεγάλο αριθμό τέτοιων εμπειριών. Η σύγχρονη έρευνα για το φαινόμενο έχοντας υιοθετήσει τις αρχές της τεκμηριωμένης πρακτικής έχει προσφέρει πλήθος εμπειρικών ευρημάτων που τεκμηριώνουν την πρόκληση σημαντικών δυσλειτουργιών στην ανάπτυξη του εγκεφάλου στα παιδιά – θύματα ιδιαίτερα εκείνα που εκτίθενται σε κακοποίηση ή παραμέληση σε βρεφική ή

νεογνική ηλικία ενώ σήμερα προσανατολίζεται στον εντοπισμό και των επιγενετικών μηχανισμών που ενδεχομένως ενέχονται στην επέλευση των επιπτώσεων μιας τέτοιας έκθεσης είτε αυτές παρουσιάζονται άμεσα είτε με καθυστερημένη έναρξη.

Δεδομένων όλων αυτών, η έρευνα αλλά και ο σχεδιασμός εμπειρικά τεκμηριωμένων κοινωνικών πολιτικών για την πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή πρόληψη του φαινομένου αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για τις σύγχρονες κοινωνίες αφού η αποτελεσματική προστασία των παιδιών αποτελεί ταυτοχρόνως προστασία του κοινωνικού κεφαλαίου των κοινωνιών αυτών στο άμεσο και απώτερο μέλλον. Στην χώρα μας δυστυχώς τα εμπειρικά δεδομένα περιορίζονται σε λίγες ερευνητικές εργασίες και προγράμματα, τα οποία ωστόσο είναι αρκούτσως αποκαλυπτικά: τρία στα τέσσερα παιδιά αναφέρουν έκθεσή τους τουλάχιστον μια φορά στην παιδική τους ηλικία σε σωματική βία ενώ ανάλογο ποσοστό γονέων παραδέχεται πως έχει χρησιμοποιήσει την σωματική τιμωρία ως μέσο διαπαιδαγώγησης των παιδιών του. Περίπου ένα στα 15 περίπου παιδιά αναφέρουν έκθεσή τους σε πολλαπλές εμπειρίες σωματικής βίας. Ένα στα έξι παιδιά αναφέρει μια τουλάχιστον ανεπιθύμητη σεξουαλική εμπειρία στην παιδική του ηλικία εκ των οποίων για ένα στα 13 παιδιά η εμπειρία αυτή περιλαμβάνει και σωματική επαφή. Περίπου ένα στα 30 παιδιά αναφέρουν στην παιδική τους ηλικία εμπειρία βιασμού ή απόπειρας βιασμού.

Απέναντι σε αυτά, η ετοιμότητα του εν γένει συστήματος υπηρεσιών στην χώρα μας μοιάζει μάλλον μικρή: το σύνολο των υπηρεσιών υγείας (σωματικής και ψυχικής), πρόνοιας, δικαιοσύνης, προστασίας του πολίτη και εκπαίδευσης του κυβερνητικού και μη κυβερνητικού χώρου δέχονται ετησίως αναφορές για περιστατικά που αντιστοιχούν μόλις στο 0.18% του παιδικού πληθυσμού αναφορικά με την σωματική βία και το 0.07% αναφορικά με την σεξουαλική βία. Επίσης, οι διαρθρωτικές αδυναμίες των συναφών υπηρεσιών, η σχετικά μικρή μακροχρόνια επένδυση στον χώρο της ψυχοκοινωνικής μέριμνας (όπως άλλωστε σε όλο τον προνοιακό τομέα), η έλλειψη παράδοσης διακλαδικής – διατομεακής συνεργασίας (που είναι άκρως απαραίτητη στο πεδίο αυτό), η συχνή αναπαραγωγή απαρχαιωμένων μοντέλων υπηρεσιών (με χαρακτηριστικότερο, ίσως, παράδειγμα το ακόμα αναπαραγόμενο ιδρυματικό μοντέλο φιλοξενίας παιδιών που απομακρύνονται από την φυσική τους οικογένεια) και άλλα, συχνά κάνουν την παρέμβαση σε περιπτώσεις παιδιών σε κίνδυνο αντί να προστατεύει τα παιδιά αυτά να τα εκθέτει σε περαιτέρω κινδύνους (με ίσως χαρακτηριστικότερη περίπτωση εκείνη της δικανικής εξέτασης των παιδιών – θυμάτων σεξουαλικής παραβίασης τα οποία συστηματικά επαναθυματοποιούνται από τις επαναλαμβανόμενες εξετάσεις και καταθέσεις).

Δεδομένων όλων των παραπάνω, είναι επιτακτική ανάγκη να κινητοποιηθούν όλοι οι εμπλεκόμενοι για την αναβάθμιση αλλά και ριζική μεταρρύθμιση του όλου μοντέλου εργασίας επαγγελματιών και υπηρεσιών στο πεδίο της παιδικής προστασίας. Και σ' αυτή την κατεύθυνση μπορεί να αξιοποιηθούν τα αποτελέσματα της εμπειρικής έρευνας αλλά και η τεχνογνωσία που δύναται να μεταφερθεί από την παγκόσμια εμπειρία καθώς πλέον και η αξιολόγηση των όποιων κοινωνικών τεχνολογιών παιδικής προστασίας υπόκειται ως οφείλει στην βάση της εμπειρικής τεκμηρίωσης της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητάς της.

Εκφοβισμός στο σχολείο και πρόληψη. Ζήτημα διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης;

Παπαστυλιανού Ντόνα

Καθ. Κοινωνικής Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ

Η ανάγκη για ενδυνάμωση του ρόλου των εκπαιδευτικών στην πρόληψη ψυχοκοινωνικών προβλημάτων στο σχολείο έχει καταστεί καταφανής τόσο στην ελληνική όσο και στη διεθνή βιβλιογραφία. Στο πλαίσιο αυτό, εφαρμόζονται αρκετά παρεμβατικά προγράμματα που στοχεύουν στην αύξηση των δεξιοτήτων σε εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο). Παρόλα αυτά, λίγες είναι οι έρευνες που αξιολογούν την επίδραση αυτών των παρεμβάσεων στους ίδιους τους εκπαιδευτικούς. Η παρούσα εισήγηση αφορά στη μέτρηση της αποτελεσματικότητας προγράμματος εκπαίδευσης χρηματοδοτημένου από την

ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ, που είχε σαν στόχο την ψυχοεκπαίδευση εκπαιδευτικών σε ζητήματα χειρισμού συγκρουσιακών καταστάσεων στο σχολικό πλαίσιο, ενδοσχολικής βίας και ενδο-οικογενειακής κακοποίησης. Το δείγμα αποτέλεσαν 554 εκπαιδευτικοί 16 σχολείων (Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια) της Αθήνας και της περιφέρειας και η διάρκεια της εκπαίδευσης ήταν 35 ώρες. Οι αναλύσεις των δεδομένων κατέδειξαν μια σημαντική βελτίωση στις υπο εξέταση μεταβλητές στην πειραματική ομάδα σε σχέση με την ομάδα ελέγχου. Τα αποτελέσματα συζητιούνται στη βάση της ανάγκης για την εφαρμογή στοχευμένων προγραμμάτων παρέμβασης που θα εστιάζουν σε χρήσιμες για τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς γνωστικο-συναισθηματικές παραμέτρους.

Στρατηγικές πρόληψης ψυχικών διαταραχών

Παχή Αργυρώ

Διευθύντρια Ψυχιατρική Κλινικής ΓΝΝΘΑ «Η ΣΩΤΗΡΙΑ»

Ολοένα και περισσότερο γίνεται αποδεκτό ότι ο μόνος τρόπος με τον οποίο οι χώρες μπορούν να αντιμετωπίσουν επιτυχώς την τεράστια επιβάρυνση των ψυχικών διαταραχών είναι επενδύοντας στην πρωτοβάθμια πρόληψη. Η πρόληψη στην ψυχική υγεία στοχεύει στη μείωση της επίπτωσης, της επικράτησης και της υποτροπής των ψυχιατρικών διαταραχών και της συνακόλουθης αναπηρίας τους.

Οι προληπτικές παρεμβάσεις βασίζονται στην τροποποίηση της έκθεσης σε παράγοντες κινδύνου και στην ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων που συνδέονται με την ψυχική υγεία. Οι προσεγγίσεις πρωτοβάθμιας πρόληψης απευθύνονται καθολικά σε πληθυσμούς στοχεύοντας σε περιβαλλοντικούς παράγοντες που αυξάνουν τον κίνδυνο για τις ψυχικές διαταραχές. Η δευτερογενής επικεντρωμένη πρόληψη στοχεύει σε επιλεγμένους πληθυσμούς και μπορεί να μειώσει τον επιπολασμό των ψυχικών διαταραχών μέσω της έγκαιρης ανίχνευσης και/ή της θεραπείας των συμπτωμάτων. Οι στόχοι της ενδεδειγμένης τριτοβάθμιας πρόληψης είναι η βελτίωση της λειτουργικότητας και η μείωση του κινδύνου υποτροπής μεταξύ των ατόμων με διαγνωσμένη ψυχική διαταραχή.

Μεταanalύσεις, ανασκοπήσεις και τυχαίοποιημένες ελεγχόμενες μελέτες υποστηρίζουν ότι προληπτικές παρεμβάσεις στην ψυχιατρική που έχουν σχεδιαστεί για κάθε αναπτυξιακό στάδιο, είναι εφικτές, ασφαλείς και οικονομικά αποδοτικές, με βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, πέραν της ψυχικής υγείας, οφέλη (εκπαιδευτικά, λειτουργικά και κοινωνικά).

Υπάρχει ανάγκη για σαφέστερους και πιο συγκεκριμένους ορισμούς πρώιμων κλινικών σταδίων με ενσωμάτωση βιολογικών δεικτών νευροαπεικόνισης, νευρογνωσιακών και βιοχημικών δεικτών καθώς και προτυποποιημένων και οικονομικά αποδοτικών εργαλείων ανίχνευσης για την ακριβή ταυτοποίηση πληθυσμών που βρίσκονται σε υψηλό κίνδυνο σε πρώιμα στάδια ανάπτυξης και απαιτούνται ερευνητικές μελέτες πρόβλεψης που να μπορούν να μοντελοποιήσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια τη δυναμική φύση της ψυχοπαθολογίας.

Η κατανόηση της αναπτυξιακής ψυχολογίας, του τρόπου ζωής με βάση τις αρχές της τεκμηριωμένης ιατρικής και του βιοψυχοκοινωνικού μοντέλου ψυχικής υγείας και νόσου, με μακροσκοπική προοπτική, συνθέτουν το πλαίσιο στην πρακτική προαγωγής της ψυχικής υγείας και πρόληψης ψυχιατρικών διαταραχών. Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας θα πρέπει να συμπεριλάβουν στην κλινική πράξη τις προληπτικές παρεμβάσεις και να συνεργάζονται με άλλες ειδικότητες (πρωτοβάθμια φροντίδα, μαιευτική και παιδιατρική) και άλλους τομείς (εκπαίδευσης και κοινωνικές υπηρεσίες) για να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση αναφορικά με την πρόληψη στην ψυχική υγεία.

Αυτοκτονικότητα στην Τρίτη Ηλικία: Επιδημιολογία, Παράγοντες Κινδύνου και Παρεμβάσεις

Γουρνέλλης Ρωσσέτος

Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχιατρικής-Ψυχογηριατρικής, Β΄Ψυχιατρική Κλινική ΕΚΠΑ, ΠΓΝ «Αττικόν»

Στους ηλικιωμένους, τα επίπεδα της αυτοκτονικής συμπεριφοράς σε αρκετές χώρες του κόσμου και μάλιστα με διαφορετικό πολιτισμικό υπόστρωμα, είναι υψηλότερα από κάθε άλλη ηλικιακή κατηγορία. Έχει μάλιστα δειχθεί ότι οι άνδρες άνω των 85 ετών είναι η ηλικιακή κατηγορία με το μεγαλύτερο κίνδυνο αυτοκτονίας στο γενικό πληθυσμό σε αρκετές χώρες. Η σχέση ηλικίας και αυτοκτονικότητας διαφέρει από χώρα σε χώρα, υπο-πληθυσμό, φύλο και χρόνο. Ειδικότερα, ο αριθμός των αποπειρών αυτοκτονίας/ολοκληρωμένες αυτοκτονίες στο γενικό πληθυσμό κυμαίνεται από 8–36/1, στους εφήβους 200/1, ενώ στους ηλικιωμένους αυτή η αναλογία περιορίζεται περίπου στο 4/1. Σύμφωνα με το πρότυπο “ψυχοπαιστικών παραγόντων-προδιάθεσης” (stress-diathesis model) η εκδήλωση της αυτοκτονικής συμπεριφοράς μπορεί καλύτερα να αποδοθεί στη σύνθετη αλληλεπίδραση νευροβιολογικών, ψυχολογικών και ψυχοκοινωνικών παραγόντων. Έχουν βρεθεί χαμηλότερα επίπεδα του μεταβολίτη 5-ΗΙΑΑ της σεροτονίνης στο εγκεφαλονωτιαίο υγρό και περισσότερες “υπερπυκνώσεις” στην υποφλοιώδη φαιά ουσία με τη μέθοδο του μαγνητικού συντονισμού στον εγκέφαλο (MRI). Μελέτες ψυχολογικής αυτοψίας έδειξαν ότι ένα 71 έως 95% των θυμάτων παρουσίαζε κάποια ψυχική πάθηση με τη συναισθηματική νόσο να είναι η συχνότερη. Η αυτοκτονική συμπεριφορά έχει βρεθεί να συνδέεται με επιθετικότητα, παρορμητικότητα, γνωσιακή δυσκαμψία, πένθος, οικονομικά προβλήματα, συζυγική δυσαρμονία, έλλειψη υποστήριξης, σωματική νοσηρότητα, υψηλότερα επίπεδα νευρωτισμού και μειωμένη διάθεση για νέα εμπειρία. Οι πάσχοντες από σωματικές παθήσεις έχουν μεγαλύτερο κίνδυνο αυτοκτονίας συγκρινόμενοι με άτομα χωρίς διάγνωση σωματικής νόσου. Στους ηλικιωμένους το πένθος, τα οικονομικά προβλήματα, η συνταξιοδότηση, η συζυγική δυσαρμονία, η έλλειψη υποστήριξης, και η ύπαρξη σωματικής νοσηρότητας αυξάνουν την πιθανότητα αυτοκτονικής συμπεριφοράς. Για την πρόληψη της αυτοκτονικότητας των ηλικιωμένων προτείνονται τα γενικά μέτρα περιορισμού των αυτοκτονιών, αλλά και επιπροσθέτως η αξιολόγηση της αυτοκτονικής πρόθεσης στις υπηρεσίες πρωτοβάθμιας φροντίδας, η επαύξηση του αισθήματος “ευ-ζην” και αυτονομίας των ηλικιωμένων, η ενίσχυση της διασύνδεσης των υπηρεσιών ψυχικής και σωματικής υγείας καθώς και την προαγωγή των κοινωνικών δεσμών των αυτοκτονικών ηλικιωμένων. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η ανίχνευση της αυτοκτονικότητας των ανδρών ηλικιωμένων που παρουσιάζουν, σε σύγκριση με τις γυναίκες ομολόγους τους, τριπλάσιο κίνδυνο ολοκληρωμένων αυτοκτονιών όμως πολύ συχνά αποφεύγουν να εκφράσουν τις αυτοκτονικές σκέψεις τους σε ειδικούς της ψυχικής υγείας. Η ανίχνευση, κατά συνέπεια, της αυτοκτονικότητάς τους από τους ειδικούς της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας να είναι κρίσιμης σημασίας.

Κοινωνική ψυχιατρική και πρόληψη

Λειβαδίτης Μίλτος

Ομότιμος Καθηγητής Κοινωνικής Ψυχιατρικής ΔΠΘ

Η Κοινωνική Ψυχιατρική είναι ένας κλάδος της Ψυχιατρικής που επικεντρώνεται στη διερεύνηση κοινωνικών παραγόντων κινδύνου ή προστασίας όσον αφορά στην εκδήλωση ψυχικών διαταραχών και στη διαχείριση αυτών των παραγόντων με στόχο την πρόληψη και την θεραπεία. Στην πρωτογενή πρόληψη (αποτροπή εκδήλωσης νέων κρουσμάτων) περιλαμβάνονται ψυχοεκπαιδευτικά προγράμματα (πχ,σε

μαθητές), παρεμβάσεις σε άτομα ή οικογένειες υψηλού κινδύνου. Στην δευτερογενή πρόληψη (βελτίωση της πρόγνωσης μιας εκδηλωμένης διαταραχής) περιλαμβάνονται δραστηριότητες που αποσκοπούν στην έγκαιρη διάγνωση, στην σταθερή παρακολούθηση, στον περιορισμό των υποτροπών. Η τριτογενής πρόληψη (καταπολέμηση της προκαλούμενης κοινωνικής έκπτωσης και αναπηρίας) συμβάλλουν η αποασυλοποίηση, η καταπολέμηση του στίγματος, η δημιουργία ενδιάμεσων δομών (πχ. οικοτροφία, κέντρα ημέρας). Ιδιαίτερη σημασία και για τις τρεις μορφές πρόληψης έχει η τομεοποίηση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και η αγωγή της κοινότητας

Στάδια κοινωνικού ελέγχου και μορφές διακυβέρνησης της νεότητας στην Ελλάδα

Τσομπάνογλου Γιώργος Οδυσσέα

Καθηγητής Τμήμα Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο του Αιγαίου, Μυτιλήνη. Αντι-Πρόεδρος, Διεθνής Κοινωνιολογική Ένωση-Επιτροπή Έρευνας Κοινωνιο-Τεχνικής-Κοινωνιολογική Πρακτική

Οι διαμάχες μεταξύ «αντιεξουσιαστών» και αστυνομικών δυνάμεων σε κεντρικά σημεία της Αθήνας είναι μια καθημερινότητα. Οι ερμηνίες όμως των κοινωνικών αυτών φαινομένων δεν τυγχάνουν της δεδομένης προσοχής από κοινωνιολογικής άποψης. Η εργασία αυτή στοχεύει να στοιχειοθετήσει τα φαινόμενα αυτά με βάση την ερμηνεία του γενικότερου πολιτικο-διοικητικού πλαισίου διακυβέρνησης της νεότητας στη χώρα μας.

Η επαναλαμβανόμενη συγκρούσεις των αστυνομικών δυνάμεων στην Αθήνα (83 τραυματισμοί το 2018) με «αντισυστημικές» ομάδες νέων, έχει οδηγήσει σε αδιέξοδο τους κατοίκους στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Εδώ και χρόνια τα προβλήματα των νέων αντιμετωπίζονται μονοδιάστατα, ως απειλή, με κατασταλακτικό τρόπο. Τα κοινωνικά δεδομένα, όπως η ακραία φτώχεια των νέων δημιουργούν μια πρόκληση της Κοινωνίας για την Πολιτεία. Σε τέτοιες όμως περιπτώσεις, μαζικών προβλημάτων η κοινωνική πολιτική ενεργεί ρυθμιστικά, ως δομή πρωτοβάθμιου κοινωνικού ελέγχου, προληπτικά αντί του δευτεροβάθμιου ελέγχου που στηρίζεται στην κατασταλακτική δράση. Ένα κοινωνικό πεδίο αλληλεγγύης όπου η παιδεία οδηγεί σε δεξιότητες, στηριζόμενη στην υγεία και ασφάλεια της εργασίας, ρυθμίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό των νέων με το πρωτοβάθμιο στάδιο ελέγχου. Η οργάνωση αυτών των πολιτικών συγκροτεί την κοινωνική διοίκηση (υγεία, φροντίδα, παιδεία) και αποτελεί την βάση της διοίκησης του κοινωνικού κράτους, στηρίζεται δε στο τρίτο ταμείο της Ε.Ε. (το Κοινωνικό Ταμείο). Αυτός ο θεσμός είναι η αχίλλειος πτέρνα του συστήματος μας διότι η συγκρότηση του *Κοινωνικού Ταμείου στους ΟΤΑ*, στην πράξη δεν ολοκληρώθηκε, όπως σε αντίστοιχες χώρες (Ισπανία, Πορτογαλία). Ένα μεγάλο μέρος της χρηματοδότησης του Κοινωνικού Ταμείου διατέθηκε για την αποασύλοπιση (Λέρος κ.α.). Παράλληλα, το παλαιό πελατειακό σύστημα αμύνθηκε, με οβιδιακού τύπου μεταμορφώσεις, εμμένοντας στην θεώρηση των νομικών λειτουργιών ελέγχου (δευτεροβάθμιος έλεγχος) ως *διοικητικο-κοινωνικών (πρωτοβάθμιος έλεγχος)*. Στην Ανοιχτή Μέθοδο Συντονισμού κατά της Φτώχειας (Διαδικασία της Λισσαβώνας, 2000), δεν πετύχαμε κάποιο στόχο. Η μεγάλη φτώχεια (35%) και ανεργία των νέων (52%) δημιουργεί προβλήματα που αντιμετωπίζονται με συγκρουσιακό τόπο, δεσμεύοντας τις Αρχές (αστυνομία) για δράση στους δρόμους, αντί να ασχοληθούν επαρκώς με άλλες μορφές άμυνας όπως το οργανωμένο έγκλημα κ.τ.λ. Η διαρκής χρήση μορφών δευτεροβάθμιου κοινωνικού ελέγχου δύναται να διαβρώσει την κοινωνική συνοχή. Οι αδυναμίες συγκρότησης θεσμών και λειτουργιών κοινωνικής διοίκησης (πρόληψης), *θεσμών για την νεότητα* (οικογένεια, εκπαίδευση, αθλητισμός, δεξιότητες) αποτελούν το πλέον χαρακτηριστικό έλλειμμα διακυβέρνησης σήμερα.

Αι αρμονικαί οικογενειακαί σχέσεις ως υπόβαθρον της ισορρόπου ψυχοκοινωνικής αναπτύξεως του ατόμου

Μπαλογιάννης Σταῦρος

Όμ. Καθηγητής Νευρολογίας Α.Π.Θ.

Εντός της συγχρόνου κοινωνίας, διαμορφούται σταδιακώς μία ιδιάζουσα ψυχολογική ατμόσφαιρα, καθοριζομένη από την υπέρμετρον αξιολόγησιν της τεχνολογίας και των οικονομικών παραμέτρων και την σταδιακήν άμβλυνσιν των ηθικών και πνευματικών αξιών, η οποία, κατ' επέκτασιν, οδηγεί αναποφεύκτως εις τον περιορισμόν και την ματαίωσιν των ψυχικών προσδοκιών του νέου ανθρώπου και εις την δημιουργίαν σοβαρών τραυματικών τομών εις την ψυχικήν αρμονίαν αυτού. Η θλίψις και το άγχος συνθέτουν σήμερον, την μυστικήν συγχορδίαν της ψυχικής δυσπραγίας, η οποία επεκτεινομένη εκ του ατόμου εις τον κοινωνικόν χώρον καθίσταται κραυγή απελπισίας και εκκλήσεως βοηθείας, η οποία συνήθως παραμένει αναπάντητος, με αποτέλεσμα το άτομον να περιχαρακώνεται σταθερώτερον εντός των τειχών του ατομικισμού και της φιλαντίας, δυσπνέον πνευματικώς και μεταθέτον εις το υλικόν πεδίο το επίκεντρον των επιδιώξεων και των προσδοκιών του.

Η οικογένεια αποτελεί το πρότυπον της γνησίας κοινωνικής λειτουργικής εκφράσεως, καθ' όσον επικρατεί εντός αυτής η αυτοουσία και γνησία έκφανσις της προσωπικότητος και των χαρακτηριστικών στοιχείων των μελών της. Οι γονεΐς διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλον εις την διαμόρφωσιν του λειτουργικού περιγράμματος της οικογενείας, συγκρινόμενοι προς δύο κίονας επί των οποίων στηρίζεται όλο το ψυχολογικόν, ηθικόν και πνευματικόν βάρος της οικογενειακής δομής. Είναι άξιον θαυμασμού το γεγονός, ότι οι γονεΐς όντες κατ' ουσίαν δύο διαφορετικοί άνθρωποι, έχοντες εξατομικευμένον οικογενειακόν, γνωσιολογικόν και χαρακτηριστικόν υπόβαθρον συνδέουν και συνυφαίνουσιν αρμονικώς την ζωήν των, δημιουργούντες κοινόν άξονα, γύρω από τον οποίον περιελίσσεται η όλη ζωή της οικογενείας και αναπτύσσεται η προσωπικότης των τέκνων των. Οι γονεΐς διαπνεόμενοι από κοινόν αίσθημα ευθύνης, διαμορφώνουσιν αμφοτέροι αρμονικήν συναισθηματικήν ατμόσφαιραν και δομούν σταθεράν επιφάνειαν αγάπης, στοργής, σεβασμού και κατανοήσεως διά την επίτευξιν της καλύτερας δυνατής ψυχικής και πνευματικής αναπτύξεως των τέκνων των.

Η οικογενειακή αρμονία είναι ευλόγως ο βασικός συντελεστής της υγιούς αναπτύξεως της προσωπικότητος των τέκνων και της ψυχικής ευεξίας αυτών. Αδιακρίτως του γνωσιολογιακού επιπέδου της οικογενείας, της κοινωνικής ή οικονομικής στάθμης αυτής, η αρμονία δύναται να ανθήσκη, ως εύοσμον άνθος, το οποίον θα φέρη τον εύχυμον καρπόν της εσωτερικής ειρήνης, εντός του θερμοκηπίου της αγάπης και των θετικών διαπροσωπικών σχέσεων των μελών αυτής, όταν ταύτα θα αγωνίζωνται διά την βίωσιν των αρετών και την πνευματικήν των τελείωσιν, διακατεχόμενα υπό του πνεύματος της αυταπαρνήσεως και της θυσίας.

Ο άνθρωπος, εις την ηλικίαν των αναζητήσεων και της εντάσεως της υπαρξιακής αγωνίας, της αγωνίας της αμφιβολίας και της αγωνίας της ευθύνης, αγωνίζεται συνήθως διά την υπέρβασιν του εαυτού του και διά την βίωσιν του απολύτου, το οποίον κατ' ουσίαν είναι άχρονον, συνδεδόμενον χρονικώς μόνον με την εμπειρίαν των οριακών καταστάσεων. Η ανάγκη της βιώσεως του απολύτου καθίσταται ενίοτε δίψα άσβεστος, πυρά κατακαίουσα, συγκλονίζουσα την ψυχήν του ανθρώπου και απορροφάσα όλας τας ψυχοπνευματικάς δυνάμεις του, τας οποίας προσπαθεί να οδηγήσκη ούτος εις την αναζήτησιν και συνάντησιν του απρέπτου και του αιωνίου. Η αναζήτησις του απολύτου ενίοτε προσλαμβάνει τας διαστάσεις του μαρτυρίου, της ασιγήτου αγωνίας, της ζωής ή του θανάτου, της υπάρξεως ή της διαλύσεως εις την ψυχικήν και πνευματικήν ανυπαρξίαν, εάν τούτο δεν εστιασθή εις το πρόσωπον του Ανάστατος Κυρίου, ο οποίος φέρει εν εαυτώ, άπαν το πλήρωμα του Είναι.

Η αναζήτησις προτύπων, τα οποία θα ηδύναντο να χρησιμεύουσιν ως οδηγοί εις την ανεύρεσιν των γνησίων αξιών και εις την αρμονικήν και αυθεντικήν μορφήν ταυτοποιήσεως του εγώ, αποτελεί εναγώνιον διεργασίαν, η οποία εγκλείει πολλάκις το ενθουσιαστικόν στοιχείον και την βαθείαν αφοσίωσιν.

Η κατά Χριστόν παιδεία εντός της οικογενείας θα βοηθήσκη τα μέλη αυτής να αποκτήσουν ενσυνείδητον αγάπην εις τον Θεόν και να αισθανθούν την απέραντον θυσιαστικήν αγάπην του Κυρίου, διά της οποίας θα επουλωθούν όλοι αι προϋπάρχουσαι τραυματικά

καταστάσεις, θα εξομαλυνθούν όλα αι αντιθέσεις και θα εγκατασταθή η χαρά και η ειρήνη εις τα πλαίσια της ομοιοστατικής πληρότητος και της κοινής λυτρωτικής πορείας. Η διά της αγάπης του Κυρίου επικρατούσα αγάπη μεταξύ των γονέων και αμφοτέρων προς τα τέκνα των αποτελεί την νίκην του αιωνίου και αναλλοιώτου προς το σχετικόν και πεπερασμένον. Μέσα από την αγωνίαν της υπαρξιακής κρίσεως του συγχρόνου ανθρώπου, ο νέος άνθρωπος εντός της αρμονικής οικογενείας θα αποκτήση διά της συνειδητής και συνεπούς Χριστοκεντρικής ζωής την αληθή διάστασιν της αυτογνωσίας του και την αναγνώρισιν της ευθύνης διά την διηνεκή κοινωνικήν προσφοράς του εντός του πνεύματος της θυσιαστικής αγάπης.